

A megélhetési bűnözés jellemzői és bírói gyakorlata

I. Bevezetés

„Könnyű elítélni a bűnözést, ha az ember olyan gazdagságban élhet, hogy távol tartja magát tőle.”¹ Ez az idézet Trevor Noah, író-producer-komikustól származik, melyet a *Born a crime* (magyarul Bűnben születtem) című önéletrajzi könyvében ír le. Ezen állítás széleskörű konszenzust élvez, még azon egyének körében is, akik anyagi egzisztenciális biztonságuk tekintetében privilegizált helyzetben vannak. Azonban nem mindenki van ebben a privilegizált helyzetben. Sokan arra kényszerülnek, hogy a mindennapi megélhetésüket valamilyen jogellenes cselekmény útján biztosítsák.²

A bűnelkövetésnek rengeteg célzata és motívuma lehet. Taxatív módon felsorolni ezeket szinte lehetetlen, hiszen minden elkövetőnek más célja van, valamint az egyes bűncselekmények is más jogtárgyat védenek, amelyek megsértése révén a jog által védett érdekek sérülnek. A célzatok között érdemes kiemelni az anyagi haszonszerzést, amely jelen témának egyik központi eleme.³

Jelen tanulmány az egzisztenciális motivációjú bűnelkövetéseket fogja fókuszba állítani. A fogalom jelentése és a jelenség legfőbb jellemzői után kitekintést teszek a bíróságok gyakorlatára azon esetekben, mikor az elkövető ilyen vagy hasonló céllal követ el bűncselekményt.

II. A megélhetési bűnözés fogalma és alanyai

A megélhetési bűnözés keretében az elkövető valamely anyagi létfeltételének hiányában követ el valamilyen deliktumot annak érdekében, hogy így biztosítsa a hiányzó szükségletét. Nincs azonban egy kialakult, egységes jogi fogalom, mellyel le lehetne írni ezt az alapvetően társadalmi jelenséget.⁴ Más tudományágak sem adnak egy egzakt definíciót, hiszen más, nem jogi, szempontból vizsgálják. A kriminológia és a szociológia az elkövetés indokát vizsgálja, illetve az ide vezető körülményeket. A megélhetési bűnözés az egyének elszegényedése miatt alakul ki. Ezen egyéneket szimplifikálva „szegénynek” nevezzük. Szegény alatt azt értjük, aki nem tudja fedezni lakhatásának, gyógyszerjeinek, alapvető élelmiszereinek, közlekedésének és ruházatának anyagi költségeit.⁵ A

¹ Trevor Noah: *Born a crime*. Spiegel & Grau, New York 2016. 308. o.

² Póczik Szilveszter: Szegénység, bűnözés, megélhetési bűnözés. Polgári szemle. <https://polgariszemle.hu/archivum/46-2009-aprilis-5-evfolyam-2-szam/312-szegenyseg-bunoezes-megelhetesi-bunoezes?highlight=WylwXHUwMGYZY3ppayld> (2025. 10.22.)

³ Finkay Ferenc: A motívumok tana a büntetőjogban. Magyar jogászegyleti értekezések 1903/27. sz. 289. o.

⁴ Póczik: i. m.

⁵ Póczik: i. m.

szegénységen belül is vannak különböző szintek, például az abszolút szegénység. Abszolút szegénység alatt az értjük, mikor valakinek már a minimális szintű önfenntartás is nehézséget okoz⁶. Azon egyének vagy közösségek, akik hosszú ideig élnek a társadalom ezen periferiáján, idővel szegregálódnak a többi - anyagi problémával nem küzdő – emberi közösségektől. Akik pedig tartósan nonkonformista módon élnek, bizonyos idő elteltével leszoknak a társadalmilag elfogadott viselkedésmintáktól és kialakulnak olyan deviáns magatartásformák, szubkultúrák, melyek tartósan rögzülnek.⁷ Ennek következtében pedig normálissá válik a kisebb súlyú deliktumok elkövetése.⁸

Mikor pedig bekerül az egyén ebbe a helyzetbe, az egyik (de nem egyetlen) lehetősége a megélhetésre a bűnelkövetés lesz. Ebben az esetben az elkövetők célja tipikusan az anyagi értékek, elsősorban készpénz eltulajdonítása. Nem ritka az az eset sem, amikor más létfeltételnek minősülő dolgot vagy dolgokat tulajdonít el az elkövető, például étel, tűzifa. Előfordulhat, hogy a tettes nem más személy magánvagyonának kárára követi el az adott cselekményt, hanem a közvagyon sérelmére (például építőanyag lopása).⁹

Azonosíthatóak olyan bűnelkövetők is, akik a bűnelkövetést tekintik hivatásuknak, szakmájuknak; őket Korinek László professzor hivatásos bűnözőknek nevezi.¹⁰ Munkaidő helyett az elkövetés részleteit dolgozzák ki, majd valósítják meg. Bizonyos hivatásbeli szabályokat is megfogalmaznak magukkal szemben, így jobban hasonulva a társadalom elfogadott részéhez.¹¹ Néhány bekezdéssel feljebb erre utaltam, mikor az alapvetően jogsértő magatartást normálisnak kategorizáltam.

Nem jelenthető ki egyértelműen azonban, hogy aki megélhetési bűnöző, az nem dolgozik. Több bűnelkövető a munkahelyét vagy munkája adta lehetőséget használja ki bűnelkövetésre. Példa erre, ha valaki a munkáltatója sérelmére követ el vagyon elleni bűncselekményt, így az emberek által elfogadott állás egybeesik a normasértő állással, amely ez esetben másodállásnak minősülhet.¹² Ennek a jelenségnek oka lehet a nem megfelelő bérezés és annak ilyen módon történő kiegészítése. Az előző két bekezdés között látszólag ellentmondás feszül, mégis közelebbről vizsgálva ez csupán azt mutatja meg, hogy a bűnelkövetőknek nagyon különböző szociális háttérük van.

⁶ Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest 1997. 149. o.

⁷ Pócsik: i. m.

⁸ Pócsik: i. m.

⁹ Szabó Anita: Megélhetési bűnelkövetések – a szegénység és a bűnelkövetés kapcsolata. METSZETEK Társadalomtudományi Folyóirat 2013/4. 9. o.

¹⁰ Korinek László: Vannak-e kriminogén foglalkozások. Belügyi szemle 2023/10. sz. 10. o.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

III. Mikor és miért gyarapodhat a megélhetési motivációjú bűnelkövetések száma?

Egy jóléti társadalomban sem lesz mindenki milliárdos és lesznek anyagi problémákkal küzdők. Lesznek akik a perifériára szorultak, azonban számuk konjunktúra idején lényegesen alacsonyabb, mint egy gazdasági válság idején. A megélhetési bűnözés egyik legfőbb kiváltó oka a recesszió.¹³ Gazdasági válság idején rengeteg ember megélhetése kerül veszélybe, hiszen köztudott, hogy ekkor a magas infláció és a bérek növekedése nincs egymással összhangban. Ennek következtében, azok akik addig is a megélhetés határán egyensúlyoztak, könnyen találják magukat még nehezebb anyagi helyzetben.¹⁴

A gazdasági válság fogalma a gazdasági teljesítmény jelentősebb visszaesését jelenti.¹⁵ Ilyen időkben emelkedik a munkanélküliség is, melynek következtében sok ember anyagi biztonsága kerül veszélybe.¹⁶ Példának okáért a 2008-as világválság következtében az Amerikai Egyesült Államokban 8 millió munkahely szűnt meg.¹⁷ A munkahely elvesztésével értelemszerűen megszűnik a munkabér is, melynek következtében a bevételkiesést nehezebb a megszokott, legális módon pótolni.

Bár a téma nem a gazdasági folyamatok és a bűnözés kapcsolatára fókuszál, azonban a megélhetési bűnözés kutatása közben megkerülhetetlen a két jelenség tárgyalása. Nem jelenthető ki egyöntetűen, hogy megélhetési bűnelkövetés csak recessziók idején következik be, azonban az említett gazdasági következmények miatt valószínűsíthető. Egy 1983-as német kutatás szerint a gazdasági fellendülések alatt csökken a börtönnépeség száma.¹⁸ Egy amerikai kutatás szerint pedig, ahogy egy állam többet fektet a közoktatásába, úgy csökken a vagyon elleni bűncselekményeknek a száma.¹⁹ Az iskolázott emberek létbiztonsága pedig lényegesen magasabb.²⁰

További igazolásként utána néztem a Központi Statisztikai Hivatal által kiadott adatsorok között a 2010 és 2020 közötti időszak vagyon elleni bűncselekmény számainak alakulásának. A vizsgált időszak elején, azaz 2010-ben a nettó átlagbér 132 ezer Ft volt, míg a Covid-járvány kitörése előtti évben, 2019-ben már 244 ezer Ft.²¹ A reálbérindex is felfelé ívelő pályát mutatott.²² Ezen időszak során tehát megállapítható, hogy egy gazdasági konjunktúra volt Magyarországon. A regisztrált

¹³ Gál István László: Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között. Büntetőjogi szemle 2019/1. sz. 6. o. Idézi: Ulrich Martens: *Wirtschaftliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitätsbewegung* Freiburg i. Br., 1978. 5–6. oldal

¹⁴ Nagy Attila Zoltán: Gazdasági válság: Hogyan alakul ki? Előrejelzési módszerek. Elemzőközpont. elemzeskozpont.hu/gazdasagi-valsag-hogyan-alakul-ki-elorejelzesi-modszerek (2025. 10. 22.)

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Gál István László: i.m. 9. o. Idézi: Hans-Günther Heiland: *Economic Crisis and Crime*. Bréma 1983. 25. o.

¹⁹ Gál i. m.

²⁰ OECD: *Education at a Glance 2025: Hungary* https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1a3543e2-en/hungary_9b7c3dd1-en.html (2025. 12. 03.)

²¹ Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban KSH): Reálkeresetek alakulása

²² KSH: Reáljövedelem – reálbérindex

lopások száma 185 ezerről lecsökkent 55 ezerre, míg a rablásoké 3300-ról 637-re.²³ Kijelenthető tehát, hogy a vagyon elleni bűncselekmények a gazdasági növekedés ideje alatt csökkent. Érdeemes hozzátenni, hogy a látenciát ezen bűncselekmények esetén nehéz lenne megmondani és ez torzíthat a statisztikán. Kiemelendő az is, hogy a Covid okozta gazdasági visszaesés óta, kisebb emelkedésnek indult az említett két bűncselekmény száma (2024; lopás: 58 ezer, rablás: 669).²⁴

Ezen kutatási adatok alapján leszögezhető, hogy egy gazdasági válság nem csupán a világ- és nemzetgazdaságokra van hatással, hanem kimutathatóan a bűnözésre is.

IV. Megítélés

A következő részben a megélhetési bűnözés morális, valamint jogi megítélését vizsgálom röviden. A morál és a jog kapcsolata már régóta foglalkoztatja a jogászokat és a filozófusokat. Az ókori gondolkodók közül Arisztotelész és Plátón is kételkedett abban hogy a bíró képes megítélni csupán a törvények alapján, hogy mi igazságos és mi nem.²⁵ Cicero szerint a merev jogalkalmazás igazságtalansághoz vezet (*summum ius, summa iniuria*).²⁶ Ezen vélemények miatt is fontosnak tartom rögzíteni, hogy ideális esetben ezek az értékek korrelálnak, azonban a gyakorlatban néha nehezen összeegyeztethetők.

IV.1. Etikai megítélés

A megélhetési célzatból elkövetett deliktumok erkölcsi megítélése rendkívül nehéz feladat. Bizonyos álláspontok szerint az ilyen célból vagy indokból elkövetett bűncselekményeket enyhébb elbírálás alá kéne vetni, hiszen az elkövetése oka nem az elkövető társadalomellenes szándéka, hanem a saját, illetve családja megélhetésének, túlélésének a biztosítása.²⁷

Ezzel az állásponttal szemben azonban személyes meggyőződésem, hogy így a jogalkalmazó szervek - egyébként is komplex - munkája válna még bonyolultabbá. Nehéz lenne megállapítani, hogy az elkövetők milyen célból követték el a cselekményeiket, hiszen egy előkészület nélküli, spontán módon elkövetett deliktum esetén ezt bonyolult meghatározni. Kiindulópontot adna a bíróságnak a terhelt anyagi háttere, azonban az „elfogadható szinten való megélhetés” nem ad egyértelmű támpontot.²⁸

²³ KSH: Regisztrált bűncselekmények

²⁴ Uo.

²⁵ Visegrády Antal: Jog- és állambölcselet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2003. 90. o.

²⁶ M. Tullius Cicero: De officiis 35. o.

²⁷ Szabó: i. m. 3-4. o.

²⁸ KSH: A különböző megélhetési szintekhez szükségesnek tartott nettó jövedelemösszeg a gyermekes, a gyermek nélküli és az egyszemélyes háztartásokban

Ezen álláspont követőinek a véleménye szerint hatályon kívül kéne helyezni az olyan jogszabályokat, amelyek kvázi a szegénységet büntetik (például *Vagrancy Act, 1824*).²⁹ Szerintük inkább az elszegényedés ellen kéne küzdeni és nem büntetni a szegénység miatt elkövetett jogsértéseket, hiszen ezzel csupán egy olyan körforgásba kerül az egyén, melyből nagyon nehéz kiszabadulni.³⁰

Más vélekedések szerint a megélhetési bűnözést más módon kellene szankcionálni. John Stuart Mill egyik könyvében így fogalmaz: „... *az államnak szükségszerűen gondoskodnia kell a büntetésüket töltő bűnöző szegények megélhetéséről; ha ugyanezt nem teszi a bűnt nem elkövető szegények esetében, az a bűnözés előnyben részesítését jelenti?*”³¹ Ezen kijelentése alapján kikövetkeztethető, hogy a megélhetési bűnözést nem lehet büntetlenül hagyni, hiszen a nélkülöző bűnelkövető így előnyben részesül a nem bűnelkövető nélkülözővel szemben. Ennek értelmében, ha valaki szorult helyzetében bűncselekmény elkövetésére vállalkozik, a végén egyik vagy másik módon jobban jár, azzal szemben aki nem. Egy másik értelmezésem alapján Mill a szociális védőháló erősítését tűzte ki célul könyve megírásakor.

Más a megítélése a szegénységgel összefüggésben elkövetett jogsértések tekintetében a szociális dolgozóknak és a rendvédelmi szervek tagjainak.³² A szociális szféra dolgozói egyszerűbben megértik a bűnelkövetések céljait, hiszen mindennapi munkájuk során több ilyen jellegű történetet hallanak. Fontos hangsúlyozni a rendőrségi dolgozók védelmében, hogy ők hatósági eljárásuk során a jogalkalmazás kötött szabályait betartva járnak el, nem pedig a méltányosság eszközével.³³

IV.2. Jogi megítélés

A téma erkölcsi oldalának áttekintése után érdemesnek tartom áttekinteni, hogy a magyar szabályozás mit mond e témában. A „Szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről” szóló 2012. évi II. törvény (továbbiakban: Szabs. tv.) szabálysértésnek minősíti a koldulást.³⁴ A két alakzatból az egyik az, mikor gyermekkorú személy vagy élő állat társaságában történik a koldulás, míg a másik pedig úgy szól, hogy „... *közterületen vagy nyilvános helyen, olyan módon koldul, hogy a járókelőket, illetve a nyilvános helyen jelenlévőket pénz átadása céljából leszólítja, továbbá az is, aki házról házra, illetve lakásról lakásra járva kéreget*”.³⁵ Fontos megjegyezni, hogy

²⁹ Jennifer Kent: *The Criminalisation of Poverty – Is it a crime to be poor?* <https://fsb.ac.uk/the-criminalisation-of-poverty-is-it-a-crime-to-be-poor/> (2025. 10. 22.)

³⁰ Uo.

³¹ John Stuart Mill: *Principles of political economy*. Augustus M. Kelley, Fairfield 1848. 969. o.

³² Szabó Anita: i. m. 9. o.

³³ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 13. § (2) bekezdés: „A rendőr köteles a törvény rendelkezésének megfelelően, részrehajlás nélkül intézkedni.”

³⁴ Szabs. tv. 185. §

³⁵ Szabs. tv. 185. § (2) bek.

a néma koldulás nem jogellenes.³⁶ Az első bekezdés szerinti magatartás esetén a gyermek egészséges fejlődéséhez való jogot kívánja megóvni a jogalkotó.³⁷ Kiemelendő, hogy nem releváns, ha a kolduló személy mellett a gyermek csak némán ül, hiszen a lényeg a járókelőkben való együttérzés, sajnálat keltése.³⁸ A tényállás második fordulata a zaklató jellegű koldulást rendeli büntetni. Fontos megemlíteni, hogy kizárólag a pénz kérése ütközik a törvénybe, ételé vagy italé már nem.³⁹ A harmadik fordulat pedig a házaló koldulást tiltja, mely esetben a törvény már nem csupán a pénzért történő koldulást bünteti.⁴⁰

Szembeötlő, hogy az első elkövetési alakzat esetén a gyermek felhasználását koldulásra nem csupán a gyermek nevelésére, gondozására vagy felügyeletére köteles személy követheti el. Ha azonban ilyen személy bírja rá, hogy az ő érdekében (is) kolduljon, felmerül a kiskorú veszélyeztetésének büntetése⁴¹ is.

A Szabs. tv. kihirdetésekor a szabálysértésként büntetni rendelte a „Közterületen életvitelszerű lakhatást”. Az Alkotmánybíróság (továbbiakban: AB) azonban a 38/2012. (XI. 14.) AB határozatban megsemmisítette ezt a rendelkezést, mivel álláspontjuk szerint az alkotmányellenes. Továbbá elrendelte az ezen szakasz alapján elrendelt és lefolytatott szabálysértési eljárások felülvizsgálatát. A folyamat azonban még nem zárult le, hiszen az Alaptörvény 7. módosítása szerint, „*tilos az életvitelszerű közterületi tartózkodás*”⁴². Így az összhang megteremtése érdekében a Szabs. tv. módosításával bekerült az „Életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése”⁴³, mint szabálysértési tényállás. A törvény mérlegelési jogkört biztosít a szabálysértési hatóságnak, hiszen elsődlegesen nem támogatja a szabálysértési eljárás megindítását.⁴⁴

Fontosnak tartom, hogy röviden említést tegyek, ne csak a szabálysértési alakzatról, hanem a bűncselekményekről is. A büntetéskiszabás körében fontosnak tartom kiemelni, hogy a pénzbüntetést a törvény előírása szerint az „...*elkövető vagyoni, jövedelmi, személyi viszonyaihoz*...”⁴⁵ mérten kell kiszabni. A bíróság engedélyezheti a pénzbüntetés részletekben történő megfizetését vagy megfizetésének halasztását, ha az elítélt valószínűsíteni tudja, hogy az azonnali vagy

³⁶ Cserép Attila, Fábán Adrián, Rózsás Eszter: Nagykommentár a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvényhez. Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2018.

³⁷ Uo.

³⁸ Uo.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 208. § (2) bekezdés a) pont: „...*büntetendő az a tízennyolcadik életévét betöltött személy, aki tízennyolcadik életévét be nem töltött személyt bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírni törekszik*...”

⁴² Alaptörvény XXII. cikk (3) bekezdés

⁴³ Szabs. tv. 178/B. §

⁴⁴ Szabs. tv. 178/B. § (2) bekezdés

⁴⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. C. törvény 50. § (1)

egyösszegű megfizetés aránytalan anyagi terhet jelent számára. Ezt előírja törvény⁴⁶, a Kúria Büntető Kollégiumának véleménye⁴⁷ és rögzíti a Nagykomentár⁴⁸ is.

V. A leggyakoribb releváns bűncselekmények

Érdemes még azokat a deliktumokat áttekinteni, amelyek a megélhetési bűnözés körében szóba kerülhetnek. Mindenekelőtt, ahogy korábban is utaltam rá, a megélhetési bűnözés nem egy jogi fogalom és a statisztikai adatsorok sem rögzítik. Emiatt a leggyakoribb bűncselekményekről nehéz ténybeli alap nélkül beszélni.

Legnyilvánvalóbbnak a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XXXVI. fejezetében szabályozott vagyon elleni deliktumok merülnek fel. Ha azonban közelebbről vizsgáljuk az itt található bűncselekményeket, akkor hamar arra a konklúzióra jutunk, hogy a lopás⁴⁹ és a jogtalan elsajátítás⁵⁰ kivételével a többi nem tipikus „kékgalléros” bűncselekmény. Ez a tény természetesen nem zárja ki a többi deliktumot sem ebből a körből, azonban ha a legelterjedtebb megélhetési deliktumokról beszélünk, akkor a felsorolást nem az említett kategóriákkal indítjuk. Egy fejezettel korábban található a vagyon elleni erőszakos deliktumok, melyek közül a leggyakoribbak a megélhetési bűnözés körében a rablás⁵¹ és kifosztás.⁵² Mint az előbbi 2 fejezet címe is mutatja, az elkövetők célzata ezen cselekmények megvalósításával a vagyontárgyak jogellenes megszerzése. Azonban ezen deliktumokon kívül vannak más bűncselekmények is, melyeknek az elsődleges célja nem az anyagi haszonszerzés, hanem eszközcselekménye annak. Ilyen például a emberölés azon minősített esete, mikor az elkövető nyereségvágyból követi el azt.⁵³ Továbbá a testi sértés mindkét formájánál megjelenik az aljas indok vagy célból elkövetés a minősített esetek körében. Itt a jogalkotó nem csupán a nyereségvágyat értékeli, de egyik megvalósulási formája lehet.⁵⁴

Ezen deliktumokon túl fontos még megemlíteni a kábítószer-kereskedelmet is. Szorult helyzetükben sokan hajlandóak bizonyos normasértésekre, más személy vagy személyek érdekében, ha anyagi előnyt várhatnak cserébe. Ilyen eset az, ha más személy vagy személyek felhívására valaki

⁴⁶ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 42. § (1)

⁴⁷ 84. BK vélemény

⁴⁸ Gál Andor, Hegedűs István, Jubász Zsuzsanna, Karsai Krisztina, Mezőlaki Erik, Szomora Zsolt, Törő Sándor: Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest 2022.

⁴⁹ Btk. 370. §

⁵⁰ Btk. 378. §

⁵¹ Btk. 365. §

⁵² Btk. 366. §

⁵³ Btk. 160. § (2) bekezdés b) pont

⁵⁴ Gál Andor, Hegedűs István, Jubász Zsuzsanna, Karsai Krisztina, Mezőlaki Erik, Szomora Zsolt, Törő Sándor: i. m.

„... kábítószert kínál, átad, forgalomba hoz vagy azszal kereskedik...”.⁵⁵ Ennek következtében pedig a „megbízó” egy kisebb összeget ad át a bevételből annak, aki a kábítószert árusította.

Végül megemlíthetők még a prostitúcióhoz kapcsolódó jogsértések. Magyarországon a prostitúció nem jogellenes, de annak elősegítése⁵⁶ vagy a prostitúciót folytató személlyel való kitartatás⁵⁷ már igen. Itt az a jellemző, hogy a prostitúciót végző személy nem közvetlen tettes, viszont az anyagi haszonból már részesedik.

Kiemelendő, hogy több ún. „fehérgalléros” bűncselekményt hagytam ki, például a költségvetési csalást, vesztegetést stb. Jellemzően ezeket nem az alacsonyabb osztályba tartozó személyek követik el, hiszen egyrészt, nincs lehetőségük rá, valamint a kisebb lebukás reményében az eddig felsorolt, egyszerűbb deliktumok irányába fordulnak.⁵⁸

Természetesen nem ez az összes olyan bűncselekmény, melyet ezen esetben fel lehetne sorolni, de több okból is szükségeltetik abbahagyni a felsorolást. Egyrészt, a statisztikai adatsorokban a megélhetési bűnözés, mint kategória vagy fogalom nem szerepel, így hogy mit sorolunk ide, az részben a szubjektív értelmezésen múlik. Másrészt, a sor még folytatható lenne, azonban célom nem egy teljeskörű felsorolás, hanem egy exemplifikatív áttekintés.

VI. Bírói gyakorlat

A magyar Büntető Törvénykönyv relatíve határozott büntetési tételeket állapít meg⁵⁹, így a megadott határokon belül a jogalkalmazó dönt a szankció tényleges mértékéről. A Btk. továbbá előírja a középértékű büntetéskiszabás szabályát is⁶⁰, melyhez az egyéb enyhítő és súlyosító körülmények mérlegelése⁶¹ kapcsolódik. Ezen tények megállapítása után azt kellett megvizsgálnom, hogy vajon a bíróság a megélhetési bűnözőkkel szemben alkalmaz-e valamiféle méltányosságot, tekintettel az elkövetők anyagi helyzetére.

A Kúria Büntető Kollégiuma által meghozott 56. Büntető Kollégiumi (a továbbiakban: BK) vélemény szerint az enyhítő és súlyosító körülményeket nem lehet egységesen megítélni, hanem egyedileg kell vizsgálni. A kollégiumi vélemény továbbá rögzíti, hogy „*ha az elkövetőnek a létfenntartást biztosító jövedelme nincs, és munkakerülő, csavargó életmódot folytat, fokozott a veszélye annak, hogy a szükségletét illegális módon, akár bűncselekmény útján elégíti ki, és a személyének a veszélyessége fokozott*”.⁶² és emiatt

⁵⁵ Btk. 176. § (1) bekezdés

⁵⁶ Btk. 201. §

⁵⁷ Btk. 202. §

⁵⁸ Inzelt Éva: Korruptió: fehérgallérral vagy anélkül. A fehérgalléros bűnözés változó tartalma és formái. ELTE-ÁJK Kriminológiai Tanszék, ÁJK Doktori Iskola 8-9. o.

⁵⁹ Földvári József, Gál István László: Magyar büntetőjog – Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest 2024. 61. o.

⁶⁰ Btk. 80. § (2) bekezdés

⁶¹ Btk. 80. § (1) bekezdés

⁶² 56. BK. vélemény II. rész (3) bekezdés

súlyosító körülményként értékeli ezt a helyzetet. Ugyanezen BK vélemény szerint, ha az elkövetésre méltányolható okból kerül sor, az enyhítő körülménynek minősül.⁶³ Álláspontom szerint a saját, illetve mások megélhetésének fenntartása egy ilyen indoknak minősül. Fontos hozzátenni még, hogy a vélemény szerint „a vagyoni elleni bűncselekmények esetében enyhítő körülmény lehet az elkövető önhibáján kívül fennálló nehéz anyagi helyzete, különösen akkor, ha ez az elemi szükségletek kielégítetlenségében nyilvánul meg, és a bűncselekmény ennek kielégítési körében marad”.⁶⁴ Ezen állítás alapján egyértelműen figyelembe vehető az megélhetési bűnelkövetések esetén. Megállapítható tehát, hogy az elkövető anyagi, jövedelmi háttere különböző módon értékelhető a kollégiumi vélemény szerint is.

Kutatásom során több bírósági határozatot is áttekintettem, melyben kifejezetten az elkövetők megélhetésének viszonyait vizsgáltam, valamint azt, hogy a bíróság ezt értékelte-e valamilyen módon.

A Szarvasi Járásbíróságon több rendbeli lopás bűncselekménye miatt folyt büntetőeljárás. Az I. rendű vádlott (továbbiakban I. r. vádlott) a tárgyaláson azt állította, hogy a bűnelkövetésre az anyagi helyzete miatt is szükség volt. A bíróság ítéletének indokolásában ezt a tényt súlyosító körülményként értékelte, hiszen állításuk szerint, „a vádlottnak életfenntartását biztosító jövedelme nincs, állandó munkahellyel, jövedelemmel nem rendelkezik, és így fokozott a veszélye annak, hogy az életfenntartásához szükséges javakat bűncselekmény elkövetése útján szerzi meg”.⁶⁵ Kijelenthető, hogy a bíróság a terhelt társadalomra veszélyességét értékelte a büntetés kiszabása során és emiatt került sor az anyagi helyzet súlyosító körülményként történő figyelembe vételére. Az ítélettel szemben jogorvoslattal éltek és a Gyulai Törvényszéken folytatódott az eljárás fellebbezés folytán. A Törvényszék megállapította, hogy az elsőfokú bíróságnak mellőznie kellett volna az előbb idézett tényt, hiszen korábban már megállapították a bűnöző életmódra való berendezkedést.⁶⁶ Így az említett 2 körülmény a kétszeres értékelés tilalmába ütközött a másodfokú bíróság szerint.⁶⁷

A Kúria egy, a Debreceni Járásbíróságtól felterjesztett felülvizsgálati eljárásban a pénzbüntetés mértékénél vette figyelembe a terhelt jövedelmi viszonyát. A Legfőbb Ügyészség álláspontja szerint a vádlott „vagyoni és jövedelmi viszonyai ... a pénzbüntetés egy napi tétele összegének a törvényi minimumban történő meghatározását indokolják”.⁶⁸ A Kúria ennek helyt is adott. Megállapítható tehát, hogy a legfelső hazai bírói fórum is mérlegeli a terhelt szociális hátterét, még hozzá enyhítő körülményként értékelve azt.

⁶³ 56. BK vélemény II. rész (9) bekezdés

⁶⁴ 56. BK vélemény II. rész (9) bekezdés

⁶⁵ A Szarvasi Járásbíróság B.95/2013/262. számú ítélete

⁶⁶ A Gyulai Törvényszék Bf.261/2015/30. számú ítélete

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ A Kúria Bfv.1517/2014/9. számú ítélete

Találunk precedenst arra is, amikor a bíróság ugyan megállapítja a terhelt „ellehetetlenült” anyagi helyzetét, mégsem rendelkezik róla a büntetés kiszabásának indokolásában. Történt ez így a Zalaegerszegi Járásbíróság előtt folyó büntetőeljárás ítéletében⁶⁹ is. A többrendbeli csalás miatt eljárás alá vont személyt bűnösnek kimondó határozat indokolásában a bíróság többször is megállapítja a terhelt nehéz anyagi helyzetét, azonban sem enyhítő, sem pedig súlyosító körülményként nem értékeli ezt. Az ítélet indokolásában egy ponton a bíróság kijelenti, hogy a vádlott a jogtalanul szerzett vagyont a jelentős mértékű tartozásainak rendezésére, valamint megélhetésére kívánta felhasználni. Érdemes még hozzátenni, hogy a másodfokú bíróság is hasonlóan rendelkezett az említett körülményekről.⁷⁰ Megjegyzendő, hogy bár a tanulmány korábbi részében a csalásra nem hivatkoztam klasszikus „kékgalléros” bűncselekményként, azonban célom itt csupán az anyagi helyzet bíróság által történő minősítésének (vagy nem minősítése) vizsgálata volt.

VII. Összegzés

A megélhetési válság rengeteg országban okoz komoly problémákat. Az egyes kormányok eltérő módon próbálják ezt a problémát kezelni. Konstatálható az a tény, hogy a szegénység teljes mértékben nem számolható fel, legfeljebb csökkenthető. Ha pedig van jelentős mértékű szegénység, akkor lesz megélhetési bűnözés is. A „szükség nagy úr” közmondásunk jelentése személyes interpretációm szerint az, hogy az ember végső elkeseredésében hajlandó olyan magatartást tanúsítani, amelyet alapesetben nem csinálna.

A megélhetési bűnözés nem jogi, hanem társadalmi probléma elsősorban. Jogalkotási és jogalkalmazási téren a problémát nem lehet megoldani, hiszen a gyökerek nem a szabályozás hiányosságából keresendők. A szegénységet nem lehet megszüntetni egy jogszabály megalkotásával. Az államok legjobb lehetősége az elszegényedés visszaszorítása érdekében a szociális háló erősítése és a leszakadó társadalmi rétegek reintegrálása a társadalomba.⁷¹

A probléma részben kezelhető lenne az oktatásba való beavatkozással, annak fejlesztésével. A közoktatási rendszer ismert problémáinak kiküszöbölése csak az első lépés lenne a megfelelő irányba. A felsőoktatás terén hazánk egyre rosszabb mutatókkal rendelkezik. Közismert ugyanis, hogy egy diplomás szakember általában magasabb bérrel és jobb munkaerőpiaci lehetőségekkel

⁶⁹ A Zalaegerszegi Járásbíróság B.437/2015/91. számú ítélete

⁷⁰ A Zalaegerszegi Törvényszék Bf.55/2018/5. számú ítélete

⁷¹ Gál István László: A gazdaságpolitika és a kriminálpolitika kapcsolódási pontjai. Az új Btk. <https://ujbtk.hu/prof-dr-gal-istvan-laszlo-a-gazdasagpolitika-es-a-kriminalpolitika-kapcsolodasi-pontjai/> (2025. 12. 03.)

rendelkezik, mint egy kétkezi munkás. Ennek ellenére az Eurostat 2021-es adatai⁷² szerint az észak-magyarországi régió 20. (!) legkevésbé képzett régió az „öreg kontinensen”.⁷³

További gond a hátrányos helyzetből való „kitörés lehetősége”. Statisztikai adatok igazolják, hogy alacsonyabb a száma a hátrányosabb helyzetű térségekből érkezőknek, mint a jobb helyzetűekből.⁷⁴

Márpedig ha az „ördögi körből” való kilépés lehetősége nem biztosított, akkor nehéz egy országnak a megélhetés terén előre lépnie. Ha pedig nem lép előre, akkor a megélhetési bűnözés száma is magas marad.⁷⁵

A bűnüldöző szervek önmagukban nehezen tudnak megbirkózni a feladattal, gazdaságfejlesztő lépésekkel kell kezdeni. A megélhetési problémák csökkenésével arányosan csökken az ilyen célú bűnelkövetések száma is, mint ezt a tanulmány korábbi részében bemutattam.⁷⁶

Tanulmányomban áttekintettem a téma kriminológiai vonatkozásait, valamint a releváns bírói gyakorlatot, amely alapján megállapítható, hogy a bíróság mérlegelési jogkörét kimerítve, egészen különböző módon értékeli (vagy nem értékeli) a hátrányos anyagi helyzetben lévők bűnelkövetését.

⁷² Eurostat: *Persons aged 25-64 with tertiary educational attainment level by sex and NUTS 2 region* <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00109/default/table?lang=en> (2025. 11. 29.)

⁷³ Bucský Péter: Európa egyik legalacsonyabban képzett országává csúszik le Magyarország. Telex.hu <https://telex.hu/g7/penz/2022/10/21/europa-egyik-legalacsonyabban-kepzett-orzagava-csuszik-le-magyarorszag> (2025. 11. 21.)

⁷⁴ Polónyi István: A hátrányos helyzetű kistérségekben élő fiatalok felsőoktatásba kerülésének esélyei. Statisztikai szemle 96/10. sz. 14. o.

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Vö. 9. jegyzet